

Omatyöntekijyyden määrittäminen aikuissosiaalityön ja ikääntyneiden palvelujen rajapinnalla: tutkimus sosiaalityöntekijöiden näkemyksistä

Fia Laasi, Kia Huuskonen, Mathilda Packalén

Käytäntötutkimus -opintojakso (10 op), 2024–2025

Tutkimusraportti

3.2.2025

Sosiaalitieteiden maisteriohjelma, sosiaalityö

Helsingin yliopisto, valtiotieteellinen tiedekunta

Sisällysluettelo

1 Johdanto	1
2 Tutkimuksen viitekehys, keskeiset käsitteet ja aikaisempi tutkimus	3
2.1 Ikääntynyt väestö ja gerontologinen sosiaalityö	3
2.2 Aikuisssosiaalityö	3
2.3 Helsingin kaupungin yhteistyöohje	4
2.4 Omatyöntekijäisyys sosiaalihuollossa	5
2.5 Keskeiset käsitteet ja aiempi tutkimus	7
2.5.1 Kategorisointi	7
2.5.2 Väliinputoaminen	8
3 Tutkimuksen toteutus	9
3.1 Tutkimustehtävä ja -kysymys	9
3.2 Tutkimus käytäntötutkimuksena	10
3.3 Eettisiä näkökulmia	11
3.4 Tutkimusaineisto ja analyysi	11
4 Tulokset	12
4.1 Taustamuuttajat	12
4.2 Sosiaalityöntekijöiden näkemykset omatyöntekijyyden ohjeista	13
4.3 Sosiaalityöntekijöiden näkemykset omatyöntekijyyden määrittämisestä	15
4.3.1 Sosiaalityöntekijöiden näkemyksiä tapausesimerkistä 1	15
4.3.2 Sosiaalityöntekijöiden näkemyksiä tapausesimerkistä 2	17
4.3.3 Sosiaalityöntekijöiden näkemyksiä tapausesimerkistä 3	19
4.3.4 Sosiaalityöntekijöiden näkemyksiä tapausesimerkistä 4	23
5 Johtopäätökset ja pohdinta	28
Lähteet	31
Liitteet	33
Liite 1. Informaatiokirje	33
Liite 2. Kyselylomake	35

1 Johdanto

Tässä käytäntötutkimuksessa tutkimme erityisen tuen tarpeessa olevien asiakkaiden omatyöntekijyyttä aikuissosiaalityön ja ikääntyneiden palveluiden rajapinnalla.

Sosiaalihuoltolain 42 §:n mukaan sosiaalihuollon asiakkaalle on nimettävä asiakkuuden ajaksi omatyöntekijä. Omatyöntekijän tulee olla sosiaalihuollon ammattihenkilö. Erityisen tuen tarpeessa olevalle henkilölle on nimettävä omatyöntekijäksi sosiaalityöntekijä.

(Sosiaalihuoltolaki, 2014). Haluamme tutkimuksessa selvittää sosiaalityöntekijöiden näkemyksiä erityisen tuen tarpeessa olevien asiakkaiden omatyöntekijän nimeämisestä. Ikääntyneiden palveluiden ja aikuissosiaalityön rajapinta on kiinnostava ja sitä on tärkeä tutkia, koska asiakkaiden ohjaaminen oikeaan palveluun ei aina ole täysin mutkatonta ja selkeää. Haluamme tässä tutkimuksessa selvittää myös sitä, miten hyvin Helsingin kaupungin yhteistyöohje tunnetaan ja toimii työntekijöiden kesken.

Analysoimme tutkimuksessa aikuissosiaalityön ja ikääntyneiden palveluiden sosiaalityöntekijöiden näkemyksiä omatyöntekijyydestä ja siitä, kumpaan palveluun omatyöntekijyys kuuluu. Haluamme selvittää myös, onko palveluissa eri näkemyksiä, siitä, kuka nimetään omatyöntekijäksi erityisen tuen tarpeessa olevalle asiakkaalle. Tutkimuksen tavoitteena on saada selkeyttä siihen, milloin asiakkaan omatyöntekijä on aikuissosiaalityöstä ja milloin ikääntyneiden palveluista. Teemme käytäntötutkimuksen yhteistyössä Helsingin kaupungin ikääntyneiden palvelujen asiakasohjauksen kanssa.

Kiinnostuksemme erityisen tuen tarpeessa olevien henkilöiden omatyöntekijyyteen pohjautuu omaan työkokemukseemme ikääntyneiden palveluista sekä aikuissosiaalityöstä. Olemme omassa työssämme kohdanneet ongelmia omatyöntekijän nimeämisen ohjeistuksessa ja käytännöissä. Tieto siitä, kumpaan palveluun asiakas kuuluu sekä siitä, kuka on asiakkaan omatyöntekijä, tulisi olla selkeä sosiaalityöntekijän ja asiakkaan työskentelyn sujuvuuden kannalta. Tavoitteena on, että asiakas on tietoinen siitä, kuka hänen omatyöntekijänsä on ja, että työntekijälle on selvää, miten omatyöntekijyys määräytyy.

Tämä tutkimus toteutettiin kyselytutkimuksena. Muotoilimme yhdessä tutkimuksen tekijöiden kesken kuvitteellisia tapausesimerkkejä erilaisista mahdollisista iäkkäiden palveluiden tai

aikuissosiaalityön asiakkaista. Kyselyssä vastaajat määrittivät kuvitteellisista asiakkaista annettujen tietojen pohjalta, kuuluuko asiakas iäkkäiden palveluiden asiakkaaksi, aikuissosiaalityön asiakkaaksi vai johonkin muuhun palveluun. Vastaajia pyydettiin myös perustelemaan vastaukset.

Tämän tutkimuksen luvussa kaksi esittelemme tutkimuksen viitekehyksen, määrittelemme tutkimusaiheeseen liittyvät keskeiset käsitteet ja esitämme aiempaa tutkimusta aiheesta. Tämän jälkeen esittelemme tutkimusasetelman eli tutkimuskysymykset, tutkimusaineiston ja aineiston hankinnan sekä aineiston analyysitavan. Samassa luvussa kerromme tutkimuksesta käytäntötutkimuksena eli siitä, mikä tekee tästä tutkimuksesta käytäntötutkimuksen ja käsittelemme myös tutkimusetiikkaa. Tutkimusraportin luvussa neljä esittelemme tutkimuksen tulokset ja analysoimme saatuja vastauksia kyselyymme. Käymme läpi tuloksia tapausesimerkki kerrallaan. Luvussa viisi seuraa tutkimuksemme johtopäätökset ja pohdinta.

2 Tutkimuksen viitekehys, keskeiset käsitteet ja aikaisempi tutkimus

2.1 Ikääntynyt väestö ja gerontologinen sosiaalityö

Laissa ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveystalvveluista (2012) 3 §:ssä *iäkkäällä väestöllä* tarkoitetaan vanhuuseläkkeeseen oikeuttavassa iässä olevaa väestöä ja *iäkkäällä henkilöllä* henkilöä, jonka fyysinen, kognitiivinen, psyykinen tai sosiaalinen toimintakyky on heikentynyt korkean iän myötä alkaneiden, lisääntyneiden tai pahentuneiden sairauksien tai vammojen vuoksi taikka korkeaan ikään liittyvän rappeutumisen takia.

Ikääntyneiden kanssa tehtävää sosiaalityötä kutsutaan gerontologiseksi sosiaalityöksi. Gerontologisen sosiaalityön tavoitteena on ikääntyneen henkilön hyvinvoinnin, autonomian ja osallisuuden tukeminen sekä myös sellaisten olosuhteiden vahvistaminen ja luominen, joissa nämä tavoitteet voivat toteutua (Rossi ym., 2022). Gerontologisen sosiaalityön tarve on tutkittu olevan yhteydessä ikääntymisen seurauksena syntyviin avun tarpeisiin sekä sosiaalisiin haasteisiin (Rossi ym., 2022). Ikääntyneiden sosiaaliset haasteet ovat yhteydessä ikääntymisen seurauksena syntyviin fyysisiin ja kognitiivisiin haasteisiin (Rossi ym., 2022). Gerontologisen sosiaalityön asiakkaiden haasteet ovat monisyisiä eikä niitä voi määritellä tarkkarajaisesti (Rossi ym., 2022).

Gerontologisen sosiaalityön juuret ovat vanhushoivassa ja laitospalveluissa. 60-luvulla sosiaalityöntekijät toimivat köyhäinlaitosten johtajina. Gerontologinen sosiaalityö on muuttanut paikkaansa sen myötä, kun sosiaalipolitiikassa on pyrkimyksenä pitää ikääntyneet mahdollisimman kauan kotona kotiin tuotavien palveluiden avulla. (Rossi ym., 2022).

2.2 Aikuissosiaalityö

Aikuissosiaalityö on sosiaalihuoltolain ohjaamaa aikuisten kanssa tehtävää sosiaalityötä, ja sitä täydentävät etuuksia koskevat lait sekä asiakaskohtaiset lait (Matthies ym., 2021).

Aikuissosiaalityön määritelmä ei ole selvärajainen, mutta se on määritelty lastensuojelun ja gerontologisen sosiaalityön väliin jääväksi alueeksi (Karjalainen, Metteri & Strömberg-Jakka, 2019). Aikuissosiaalityöstä saatetaan myös käyttää nimeä työikäisten palvelut, jolla on pyritty erottamaan aikuissosiaalityö lastensuojelusta ja ikääntyneiden palveluista (Karjalainen, Metteri & Strömberg-Jakka, 2019).

Aikuissosiaalityö määritellään asiakkaan elämän ylläpitämistä tavoittelevaksi työksi, jolla pyritään tukemaan asiakkaiden osallisuutta, arkipäiväisen elämän sujuvuutta sekä pyritään turvaamaan sosiaalista yhteenkuuluvuutta yhteiskunnassa (Matthies ym., 2021).

Aikuissosiaalityön tavoitteena on aikuisen arjen sujuvuuden varmistaminen sekä varmistaa että asiakas pystyy huolehtimaan itsestään ja perheestään (Viitasalo & Paavola, 2019).

2.3 Helsingin kaupungin yhteistyöohje

Olemme saaneet yhteyshenkilöltämme käyttöön Helsingin kaupungin ikääntyneiden palveluiden, aikuissosiaalityön ja vammaisten sosiaalityön yhteistyöohjeet tutkimusluvan saatuamme.

Saimme ohjeet käyttöön tätä tutkimusta varten. Helsingin kaupungin yhteistyöohjeiden (7.6.2022) mukaan ikääntyneiden palveluiden asiakkaiksi määritellään kuuluvan alle 70-vuotiaat, joilla on diagnosoitu muistisairaus tai selkeää muistiongelmia, mihin ei ole diagnoosia.

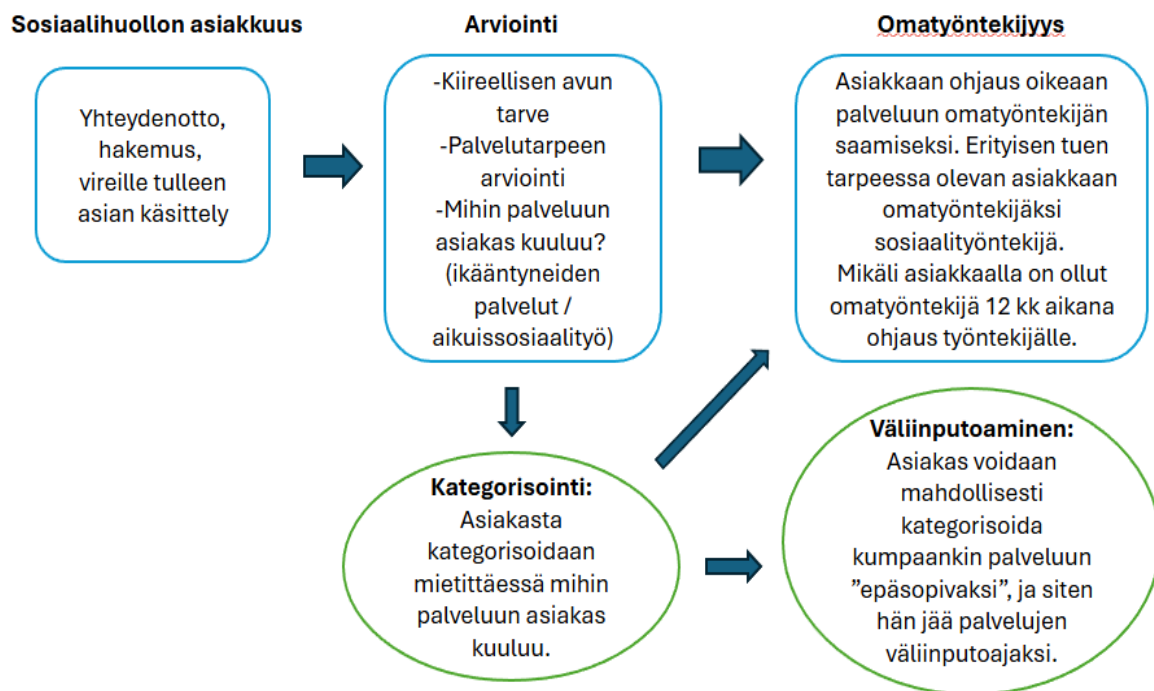
Ikääntyneiden palveluihin kuuluu myös 70 vuotta täyttäneet asiakkaat, joille ei ole aikaisemmin tehty palvelutarpeen arviointia ja 70 vuotta täyttäneet asiakkaat, joilla ei ole ollut aikaisempaa asiakkuutta aikuissosiaalityössä viimeisen 12 kuukauden aikana. Asiakkaaksi kuuluu myös 70 vuotta täyttäneet, joilla on huolta ja tuen tarvetta esimerkiksi muistiongelmissa, kaltoinkohteluun liittyviä ongelmia tai mielenterveys- ja päihdeongelmia.

Ohjeissa tuodaan esille, että omatyöntekijyyden määrittelyssä asiakkaan tuen tarpeet ovat merkittävämpi tekijä kuin asiakkaan ikä. Mikäli asiakkaalla on jo omatyöntekijä aikuissosiaalityössä, ei työntekijää tule vaihtaa vain, koska asiakas täyttää 70 vuotta. Myös aiemmin aikuissosiaalityössä asioineiden 70 vuotta täyttäneiden vain yksittäisessä taloudellisessa (täydentävän tai ehkäisevän) tuen tarpeessa olevien henkilöiden asiakkuus on tilanteen mukaan

joko etuuskäsittelyssä tai aikuissosiaalityössä. Ohjeissa tarkennetaan myös, että yhteistyöohjeet ovat ohjeet eikä sääntö.

2.4 Omatyöntekijyys sosiaalihuollossa

Alla näkyvässä kuvassa on esitelty palveluun pääsyn kuvaus sekä tutkimuksemme keskeiset käsitteet. Sosiaalihuollon asiakkuus alkaa yleensä yhteydenotolla tai vireille tulleen asian käsittelyllä. Tämän jälkeen työntekijä arvioi kiireellisen tuen tarvetta sekä pohtii mihin palveluun asiakas kuuluu. Tutkimuksemme tarkoituksena on tutkia, miten työntekijät tunnistavat, kuuluuko asiakas aikuissosiaalityöhön vai ikääntyneiden palveluihin. Työntekijän tehdessä arviointia siitä, mihin palveluun asiakas kuuluu, hän tekee asiakkaasta kategorisointia. Oikeaan palveluun ohjattua työntekijä / työntekijät arvioivat erityisen tuen tarvetta. Asiakkaalla on kuitenkin mahdollisuus joutua palveluiden väliinputoajaksi, mikäli työntekijä katsoo, että asiakas on ”epäsopiva” kumpaankin palveluun.

Kuva 1. Palveluun pääsyn kuvaus

Erityisen tuen tarpeessa olevalla asiakkaalla tarkoitamme tässä tutkimuksessa sosiaalihuoltolain 42 §:n mukaisesti asiakkuutta, jossa erityistä tukea tarvitseva henkilön omatyöntekijänä toimii sosiaalihuollon ammattihenkilöistä annetussa laissa tarkoitettu sosiaalityöntekijä.

Sosiaalihuoltolain mukaan erityistä tukea tarvitsevilla henkilöllä ja asiakkaalla tarkoitetaan henkilöä, jolla on erityisiä vaikeuksia saada tai hakea hänelle kuuluvia sosiaali- ja terveystalvuluja. Erityiset vaikeudet voivat johtua kognitiivisen tai psyykkisen vamman tai sairauden, päihteiden ongelmakäytön, usean yhtäaikaisen tuen tarpeen tai muun vastaavan syyn vuoksi. Hyvinvointialueiden ja kunnan viranomaisten on yhteistyössä seurattava sekä edistettävä erityistä tukea tarvitsevien hyvinvointia. Lisäksi on poistettava epäkohtia ja ehkäistä myös niiden syntyä. Palveluita annettaessa ja kehittäessä on huomioitava erityistä tukea tarvitsevien henkilöiden tarpeet ja toiveet. (Sosiaalihuoltolain soveltamisopas, 2024).

Omatyöntekijyydellä tarkoitamme tässä tutkimuksessa sosiaalihuoltolain 42 §:n mukaisesti asiakkaalle myönnettävää omatyöntekijää sosiaalihuollon asiakkuuden ajaksi. Sosiaalihuollon asiakkuudella tarkoitetaan asiakkuuden alkaessa hakemuksesta tai, kun vireille tullutta asiaa aletaan käsittelemään tai, kun henkilölle annetaan sosiaalipalveluja (Sosiaalihuoltolaki, 2024). Asian vireille tulon jälkeen arvioidaan kiireellisen avun tarve ja tehdään lisäksi palvelutarpeen arviointi. (Sosiaalihuoltolaki, 2024). Omatyöntekijän on oltava sosiaalihuollon ammattihenkilö, joka on määritelty ammattihenkilöistä annetun lain 3 §:ssä. Tässä tutkimuksessa tarkoitamme omatyöntekijällä sosiaalityöntekijää (laillistettu ammattihenkilö) ja tilapäistä sosiaalityöntekijää. Jokaisella sosiaalihuollon asiakkaalla on oikeus nimettyyn omatyöntekijään. Omatyöntekijän tehtävänä on edistää palvelutarpeen arviossa määriteltyjen palvelujen järjestymistä asiakkaalle. (Sosiaali- ja terveysministeriö, 2024).

2.5 Keskeiset käsitteet ja aiempi tutkimus

2.5.1 Kategorisointi

Omatyöntekijyydestä ikääntyneiden palveluissa ei ole tehty aikaisempaa vertaisarvioitua tutkimusta. Pirita Viita-Aho on tehnyt 2024 käytäntötutkimuksen ”Sosiaalityöntekijöiden kokemuksia omatyöntekijyydestä”, joka syventyi ikääntyneiden palveluiden asiakasohjauksen sosiaalityöntekijöiden kokemuksiin omatyöntekijyyden määritelmästä. Viita-Ahon (2024) käytäntötutkimuksen mukaan kaikki kyselyyn vastanneet olivat kokeneet toistuvia epäselvyyksiä omatyöntekijän tehtävänkuvaan liittyen. Aikaisempi tutkimus omatyöntekijyyden nimeämisestä kytkeytyy keskusteluun esimerkiksi asiakkaiden kategorisoimisesta ja väliinpuotoamisesta. Instituutiossa palveluiden tarpeesta ja saamisesta päätetään asiakkaiden kategorisoinnilla (Kinni, 2011).

Keskeiset käsitteet tässä tutkimuksessa ovat asiakkaiden kategorisointi ja väliinpuotoajat. Asiakkaan kategorisointi liittyy tutkimukseemme siten, että asiakkaita kategorisoidaan ennen palveluun pääsyä. Kategorisointia tehdään myös siinä vaiheessa, kun päätetään mihin palveluun asiakas kuuluu. Kategoria-analyysi perustuu ajatukseen siitä, että liitämme henkilöiden toimintoja ja ominaisuuksia tiettyihin kategorioihin, joista teemme päätelmiä siitä, millaisia toiset henkilöt ovat (Jokinen, 2017, s.192). Mielenkiintoista onkin, mitä ihmisestä otetaan huomioon, kun häntä itseään tai hänen tilannettaan arvioidaan (Kinni, 2014, s.33). Lisäksi myös organisaatio haluaa saada ihmisestä vain sellaista tietoa, joka on tarpeellista juuri hänelle tarjottavien palveluiden kannalta (Kinni, 2014, s.33). Kinnin (2014, s. 34) mukaan kategoriat, joihin ihmisiä sijoitellaan, voivat olla organisaatiossa tarjolla olevia intentionaalisia kategorioita, joista erityisesti organisaatio on kiinnostunut ja jotka kytkeytyvät organisaation tavoitteisiin. Kategorisoiminen on myös erojen tekemistä ihmisten välille. Kategoriat myös ylläpitävät yhteiskunnallista harmoniaa erityisesti helpottaessaan ihmisten kohtaamista, mutta samalla ne myös ylläpitävät eriarvoisuutta, sillä ne tuottavat ihmisille kielteisiin ominaisuuksiin ja käyttäytymisodotuksiin ajateltuja identiteettejä. (Juhila, 2004.)

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan asiakkaiden kategorisoinnista ikääntyneiden palveluun tai aikuissosiaalityöhön. Kategorisointia voidaan käyttää, kun päätetään palveluiden myöntämisestä.

Esimerkiksi henkilön asiakirjoissa mainittu lause ”laitoshoitoa tarvitseva” on institutionaalinen kategoria (Kinni, 2014, s.34). Sosiaalihuollon kategorisoinnille ei ole yksiselitteistä määritelmää. Asiakkaita voidaan kategorisoida useiden kriteerien mukaan ja kategorisointi voi perustua esimerkiksi asiakkaan palveluntarpeeseen tai asiakassuhteen keston. Riitta-Liisa Kinnin (2011) tutkimuksessa tulee esiin, että kategorisointi voi tapahtua huomaamattakin. Tutkimuksessa lääkäri esimerkiksi käyttää sanaa ”vuodepotilas” jolloin asiakas on määritelty siihen kategoriaan. Kategorioita, joihin asiakas voidaan luokitella, on lukuisia, eikä kategorisointiin aina ole tiettyä prosessia, vaan kategorisointi tapahtuu automaattisesti asiakkaan ulkoisten tekijöiden perusteella. Ikääntyneen henkilön määrittelemisen pelkästään diagnoosien pohjalta on aiemmassa tutkimuksessa nähty ongelmallisena, koska ihmisen itse, hänen oma määritelmänsä tuen tarpeista, vahvuuksista tai tarvittavasta tuesta saattaa jäädä huomioimatta (Rossi ym., 2022).

Asiakkaiden kategorisointi voi olla hankalaa siksi, että kategoriat eivät aina ole viattomia. Kategoriat voivat sisältää moraalisia arvoituksia, joilla on käytännön seurauksia asiakkaan elämään. Kategorioiden pohjalta voidaan joskus tehdä päätöksiä, jotka koskettavat asiakkaita suuresti. Kategoriat ja mittarit eivät aina näytä esimerkiksi hankalia sosiaalisia tekijöitä ja tuntemuksia. (Kinni, 2011) Asiakkaan kategorisointi ”epäsopivaksi” kaikkiin palveluihin voi johtaa väliinputoamiseen.

2.5.2 Väliinputoaminen

Metterin (2012) mukaan väliinputoaminen viittaa siihen, että ihminen jossakin tilanteessa jää saamatta jotakin tiettyä palvelua tai etuutta, joka hänelle kuitenkin lakien, säädösten ja yleisesti noudatetun käytännön mukaan kuuluisi. Tällöin ihminen putoaa käytännössä sosiaaliturvajärjestelmien väliin. Peiposen, Tiilikaisen & Kinnin (2023) tutkimuksen mukaan ikääntyneiden väliinputoamisen taustalla on oikean palvelun puuttuminen tai asiakkaiden ”pallottelu” eri palveluiden välillä. Taustalla ikääntyneiden väliinputoamiselle on aikaisemman tutkimuksen mukaan palveluista kieltäytyminen, asiakkaiden tavoittamisen haasteet, elämäntilanteiden moninaisuus, puuttuvat palvelut tai kriteerien täyttämättömyys ja

palveluista toiseen pallottelu eroavien näkemysten vuoksi tai resurssien vähyyden vuoksi (Peiponen, Tiilikainen & Kinni, 2023).

Meidän tutkimuksemme kannalta käsite väliinputoajat ovat keskeinen käsite, sillä väliinputoamisen tarkastelu myös toimijuuden kannalta tarkasteltuna nostaa keskiöön erityisesti asiakkaan kokemukset, mutta myös työntekijän kokemuksen. Tutkimuksemme tarkoituksena on selvittää, onko asiakkaan ohjaaminen oikeaan palveluun työntekijän näkökulmasta selkeää vai voiko jotkin asiakkaat pudota palveluiden välille. Sosiaalityöntekijän velvollisuus on noudattaa työn reunaehdot ja ottaa myös yhteiskunnallista vastuuta. Tilanteissa, joissa työntekijä pohtii, kuuluuko asiakas ikääntyneiden palveluihin vai aikuissosiaalityöhön, tekee hän työntekijänä valinnan siitä, toimiiko hän tietyissä tilanteissa työn ja organisaation asettamien reunaehtojen mukaisesti vai toimiiko hän eettisesti ja omaa ammattietiikkaansa seuraten. Aikaisemmissa tutkimuksissa tunnistetaan haasteet ikääntyneiden asiakkaiden pallottelusta eri palveluiden välillä sekä väliinputoamisesta (Peiponen ym., 2023). Tämän vuoksi haluamme tutkia sitä, voiko olla riski sille, että asiakas ikään kuin kategorisoidaan molempiin palveluun niin ettei asiakas kuulu ikääntyneiden palveluun tai aikuissosiaalityöhön ja siten hän jää palvelujen väliinputoajaksi.

3 Tutkimuksen toteutus

3.1 Tutkimustehtävä ja -kysymys

Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää sosiaalityöntekijöiden näkemyksiä erityisen tuen tarpeessa olevien asiakkaiden omatyöntekijyydestä aikuissosiaalityössä ja ikääntyneiden palveluissa. Tarkoituksenamme on saada näkemyksiä erityisen tuen tarpeessa olevien asiakkaiden omatyöntekijyyden määrittämisestä aikuissosiaalityön sosiaalityöntekijöiltä ja ikääntyneiden palvelun sosiaalityöntekijöiltä. Tutkimuskysymyksemme on: *Miten sosiaalityöntekijät määrittelevät, koska omatyöntekijyys kuuluu aikuissosiaalityöhön ja koska ikääntyneiden palveluihin?* Tutkimuksessa tarkastellaan erityisen tuen tarpeessa olevia asiakkaita, jolloin tutkimuksemme tarkastelee erityisesti sosiaalityöntekijöiden näkemyksiä omatyöntekijyydestä. Sosiaali- ja asiakasohjaajat ohjaavat myös asiakkaita eri

sosiaalipalveluihin, mutta haluamme tutkimuksessamme erityisesti selvittää sosiaalityöntekijöiden näkemyksiä erityisen tuen tarpeessa olevien asiakkaiden omatyöntekijyydestä.

3.2 Tutkimus käytäntötutkimuksena

Tämä käytäntötutkimus on suunniteltu yhdessä Helsingin kaupungin iäkkäiden palveluiden asiakasohjauksen kanssa. Tutkimuksen aihe on muotoutunut asiakasohjauksen sosiaalityöntekijöiden tiedontarpeista. Tämän käytäntötutkimuksen tavoitteena on luoda tutkimustulosten pohjalta tietoa, joka hyödyttää sosiaalityöntekijöitä sekä asiakkaita. Helsingin kaupungilla on määritelty ohjeet omatyöntekijyydelle, joten kiinnostavaa on, miten ohjeet ovat jalkautuneet käytäntöön. Tutkimuskysymystä neuvoteltaessa erityiseksi mielenkiinnon kohteeksi tarkentui iäkkäiden palveluiden ja aikuissosiaalityön sosiaalityöntekijöiden näkemysten välinen vertailu. Olemme keskustelleet yhdessä työyhteisön yhteyshenkilön Heidi Pietilän kanssa toiveista ja ajatuksista tutkimuksen hyödyntämiseen ja julkaisemiseen. Tutkimustuloksia voidaan hyödyntää selkeyttämään iäkkäiden palveluiden ja aikuissosiaalityön sosiaalityöntekijöiden näkemyksiä omatyöntekijyydestä, mikä voi johtaa sujuvampaan yhteystyöhön, sujuvampaan omatyöntekijän nimeämiseen ja palveluiden saamiseen.

Tutkimusprosessin aikana kävimme aktiivisesti dialogia työyhteisön kanssa sähköpostitse ja etäyhteyksien välityksellä. Tapasimme yhteyshenkilön Heidi Pietilän kanssa Teamsissa 25.9.2024 ja 11.10.2024. Tarkensimme neuvotellen tutkimuskysymystä, tutkimusasetelmaa ja kävimme läpi käytännön asioita tutkimusprosessiin liittyen. Valmis tutkimussuunnitelma lähetettiin työyhteisölle kommentoitavaksi ennen tutkimusluvan hakemista. Tutkimuslupa haettiin Helsingin kaupungilta. Tutkimusluvan saamisen jälkeen kysely lähetettiin yhteyshenkilölle, joka lähetti kyselyn eteenpäin iäkkäiden palveluiden asiakasohjauksen sosiaalityöntekijöille ja kahden alueen aikuissosiaalityön sosiaalityöntekijöille.

Tutkimustulokset julkaistaan helmikuussa 2025 posterin ja mahdollisesti myös tutkimusraportin muodossa Helsinki Practice Research Centren verkkosivuilla.

3.3 Eettisiä näkökulmia

Pidimme käytäntötutkimuksen aikana alusta loppuun saakka mielessä eettiset kysymykset. Noudatamme tutkimuksessamme Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohjeita hyvästä tieteellisestä käytännöstä. Käytäntöön kuuluu se, että tutkimuksessa noudatetaan rehellisyyttä, huolellisuutta ja tarkkuutta tutkimustyössä, tulosten tallentamisessa ja esittämisessä sekä tutkimusten ja niiden tulosten arvioinnissa. (TENK, 2023).

Olemme saaneet Helsingin kaupungilta tutkimusluvan käytäntötutkimusta varten. Kysely toteutettiin täysin anonymisti, joten emme käsittele tutkimuksessamme henkilötietoja. Kyselyn alussa pyydämme vastaajien suostumusta käyttää kyselyssä annettuja tietoja tähän tutkimukseen. Keräsimme aineiston ainoastaan tähän tutkimukseen ja aineisto tuhotaan, kun tutkimuksemme on kokonaan valmis. Säilytämme aineistoa Helsingin yliopiston OneDrive-pilvipalvelussa, mikä oli mahdollista, koska aineisto ei sisällä henkilötietoja.

Käytäntötutkimus on tehty yhdessä työyhteisön kanssa. On tärkeää pohtia sitä, että tutkijoiden ja työyhteisön tavoitteet, odotukset ja vaatimukset eivät vaikuta tutkimustuloksiimme.

Käytäntötutkimuksemme tavoitteena on, että tulokset olisivat hyödyllisiä useammalle taholle ja että niitä voisi jatkossa käyttää sosiaalityön kehittämiseen.

3.4 Tutkimusaineisto ja analyysi

Tutkimusaineisto on kerätty 22.11.-11.12.2024 välisenä aikana sähköisellä REDCap -ohjelmalla tehdyllä kyselyllä. Lähetimme kyselylomakkeen yhteyshenkilön välityksellä kahteen Helsingin kaupungin aikuissosiaalityön tiimiin sekä koko Helsingin kaupungin alueen ikääntyneiden palvelujen asiakasohjaukseen. Työyhteisön yhteishenkilö toimitti kyselylinkin työntekijöille sähköpostitse. Alkuperäistä vastausaikaa jatkettiin kahdesta arkiviikosta kahteen arkiviikkoon ja kolmeen arkipäivään vastausprosentin nostamiseksi. Yhteyshenkilö lähetti työntekijöille kaksi

muistutusviestiä kyselyyn vastaamisesta. Kysely lähetettiin noin 30 sosiaalityöntekijälle ja yhteensä vastauksia saatiin 11 kappaletta, jolloin vastausprosentti oli noin 37 %.

Tutkimus toteutettiin kyselytutkimuksena, jossa tutkimuksen aineisto kerättiin käyttämällä tapausesimerkkejä (vinjetit) sekä monivalinta- ja avokysymyksiä. Kirjalliset vinjetit ovat hyödyllinen työkalu arvojen, asenteiden ja päätöksentekoprosessien esiin tuomiseksi. Vinjetit tuottavat kohdennettua tietoa ilman, että tarvitsee käyttää todellisia käytännön esimerkkejä, jotka voivat sisältää salassa pidettävää tietoa tai rikkoa luottamuksellisuutta. (Bain, 2024).

Kyselytutkimuksessamme esitimme aikuissosiaalityön ja ikääntyneiden palveluiden sosiaalityöntekijöille viisi kuvitteellista tapausesimerkkiä, jossa pyysimme arvioimaan ja perustelemaan kuuluuko heidän näkemyksensä mukaa kukin tapausesimerkki aikuissosiaalityöhön vai ikääntyneiden palveluihin. Pyysimme sosiaalityöntekijöitä myös perustelemaan vastauksensa. Tarkoituksenamme oli vertailla aikuissosiaalityön sosiaalityöntekijöiden ja ikääntyneiden palveluiden sosiaalityöntekijöiden näkemyksiä omatyöntekijyydestä kummankin palvelun sisällä.

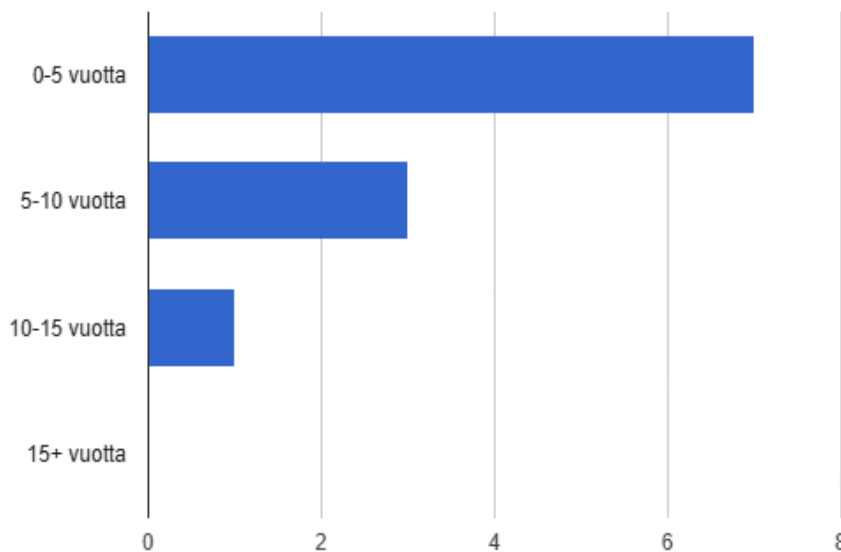
Kyselyyn vastanneiden vastauksia analysoimme kategoria-analyysin sekä määrällisen analyysin keinoin. Monivalintakysymyksiä analysoimme suorina jakaumina.

4 Tulokset

Tulosluvussa esittelemme aluksi taustamuuttujat, joihin sisältyy vastaajien työpaikka, ammattinimike ja työuran pituus. Tämän jälkeen kerromme sosiaalityöntekijöiden näkemyksiä omatyöntekijyyden ohjeesta. Tämän jälkeen esittelemme tapausesimerkit ja kyselyyn vastanneiden sosiaalityöntekijöiden näkemyksiä tapausesimerkeistä.

4.1 Taustamuuttujat

Kysyimme tutkimuksessamme muutamia taustakysymyksiä, joilla kartoitimme työntekijöiden taustoja. 11 vastaajasta neljä työskenteli aikuissosiaalityössä ja seitsemän vastaajaa työskenteli ikääntyneiden palveluissa. Vastaajista kuusi kertoi olevansa laillistettuja sosiaalityöntekijöitä ja puolestaan viisi oli sijaispäteviä sosiaalityöntekijöitä. Vastaajilta kysyttiin myös, kuinka pitkä työura heillä on takana sijaispätevänä sosiaalityöntekijänä tai sosiaalityöntekijän tehtävissä. Yksikään vastaajista ei kertonut hänellä olevan yli 15 vuoden kokemusta sosiaalityöntekijänä. Vastaajista yksi oli työskennellyt sosiaalityöntekijän tehtävässä 10–15-vuotta.

Kuva 2. vastaajien työuran pituus.

4.2 Sosiaalityöntekijöiden näkemykset omatyöntekijyyden ohjeista

Ennen varsinaisiin tapausesimerkkeihin siirtymistä kysyimme tutkimukseen osallistujilta tuntevatko he Helsingin kaupungin ohjeet omatyöntekijyyden määrittämiselle. Mikäli vastaaja vastasi tuntevansa ohjeet, häntä pyydettiin kertomaan, millaiseksi hän kokee annetut ohjeet. Mikäli vastaaja vastasi, ettei hän tunne Helsingin kaupungin ohjeita omatyöntekijyyden määrittämiselle, pyydettiin häntä määrittelemään omatyöntekijyyden. Yhteensä kymmenen vastaajaa kertoi tuntevansa Helsingin kaupungin ohjeet omatyöntekijyyden määrittämiselle. Yksi vastaajista kertoi, ettei tunne ohjeita. Vastaaja, joka ei tuntenut Helsingin kaupungin omatyöntekijyyden ohjeita, kertoi hän määrittelevänsä omatyöntekijyyden niin, että hän vastaa

asiakasta koskevasta päätöksenteosta ja ohjauksesta. Vastauksissa korostui etenkin omatyöntekijyyden määrittämisen haastavuus ikääntyneiden palveluiden ja aikuissosiaalityön välillä sekä asiakkaan mahdollinen väliinputoaminen palveluiden välillä, sillä asiakasta ”pompotellaan” palveluiden välillä:

Ohjeet ovat hyvin ristiriitaiset ja lukijan tulkinnan varassa erityisesti tilanteissa, joissa tulee arvioida onko aikuissosiaalityön asiakas vai ikääntyneiden palveluihin kuuluva. Aikuissosiaalityössä muistamattomaksi, ja siten iäkkäiden palveluihin kuuluviksi, arvioidaan herkästi päihde- ja mielenterveysasiakkaat, joilla arjessa ja itsenäisessä selviytymisessä haasteita. Inhottavaa asiakkaan pompottelua ja työntekijöiden välistä "kahnausta" siitä, mihin asiakkuus oikeasti kuuluisi. (V1, ikääntyneiden palvelut)

Monessa vastauksessa korostui ohjeiden selkeys, mutta myös tulkinnanvaraus. Vastauksissa korostui, että ohjeet ovat selkeät omatyöntekijyyden määrittämiselle, mutta ohjeet eivät sovellu kaikkiin tapauksiin. Ohjeiden tulkinnanvaraisuus korostui sekä ikääntyneiden palveluissa että aikuissosiaalityössä.

Ohjeet ovat sinänsä selkeät, mutta käytännön työssä omatyöntekijyys voi silti joskus olla vaikea määritellä. (V7, ikääntyneiden palvelut)

Ohjeet ovat ehkä liian tulkinnanvaraiset sillä tuntuu ettei ohjeita noudateta tai niitä sovelletaan siten, etten ainakaan itse ymmärrä sovellusta oikeaksi. (V9, aikuissosiaalityö)

Vähän tulkinnanvarainen esim. iän suhteen yli 65-vuotiaiden ilmoitukset tulee seniori-infoon, mutta asiakkuus käytännössä vasta 70 v, jos ei ole muistiongelmia. (V11, ikääntyneiden palvelut)

Kysyimme vielä, olisiko vastaajilla ideoita siitä, kuinka omatyöntekijyyden ohjeita voisi parantaa tai selkeyttää. Vastaajista viisi ei kertonut kehitysideoita tai vastasivat ”en osaa sanoa”.

Vastauksissa korostui toive selkeisiin linjavetoihin esimerkiksi diagnosoidusta muistisairaudesta ja ikärajasta. Vastauksissa ehdotettiin myös yhtä ohjetta monien sijaan. Kahdessa vastauksessa korostui yhteistyön hankaluus eri sosiaalipalveluiden välillä. Esimerkiksi toisessa vastauksessa kerrottiin, että asiakkaan siirtäminen ikääntyneiden palveluihin on vaikeaa ja yhteistyö koetaan huonoksi. Yhden vastaajan vastauksessa korostui tarve tehdä ristiriitatilanteissa yhteiskäynti toimijoiden kesken.

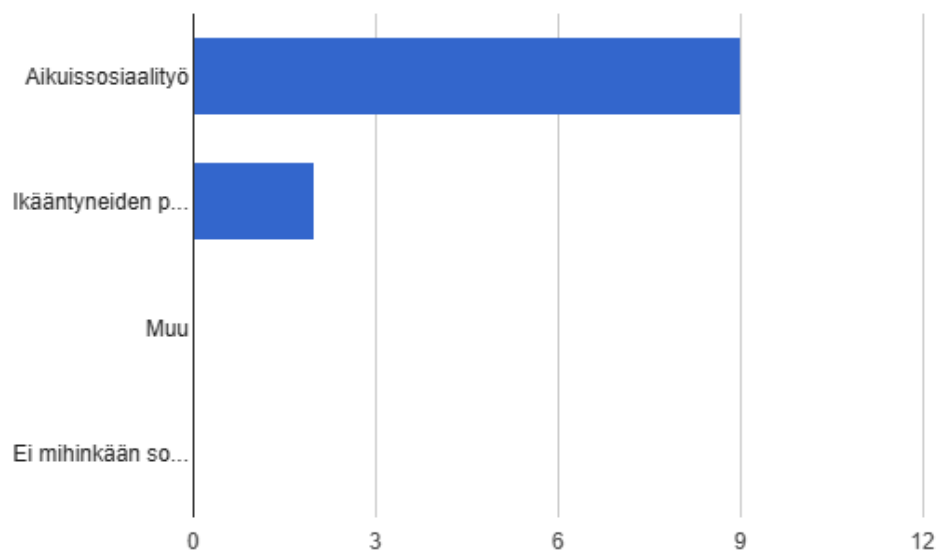
4.3 Sosiaalityöntekijöiden näkemykset omatyöntekijyyden määrittämisestä

Tässä luvussa analysoimme tapausesimerkki kerrallaan, miten vastaajat ovat määritelleet omatyöntekijyyden. Analysoimme vastauksissa sitä, mihin palveluun työntekijät määrittelevät kunkin tapausesimerkin kuuluvan. Vastausvaihtoehdot olivat aikuissosiaalityö, ikääntyneiden palvelut, muu sosiaalipalvelu tai ei mikään sosiaalipalvelu.

4.3.1 Sosiaalityöntekijöiden näkemyksiä tapausesimerkistä 1

Ritva 59v

Ritvalla on taustalla runsasta alkoholinkäyttöä. Ritvalla on alkanut esiintyä muistiongelmia, josta läheiset ovat huolissaan. Ritva ei ole käynyt muistitutkimuksissa ja hän käyttää alkoholia päivittäin. Alkoholinkäytön vuoksi hän on jäänyt työttömäksi 5 kuukautta sitten. Nyt Ritvalle on kertynyt vuokravelkaa, Ritvalla on kolmen kuukauden vuokrat maksamatta. Vuokravelan takia Ritvalla on uhka jäädä asunnottomaksi.

Kuva 3. Tapausesimerkki Ritva

Yllä näkyvässä kaaviossa on esitetty vastauksien jakautuminen ensimmäisen tapausesimerkin (Ritva) kohdalla. Vastaajista yhdeksän vastasi Ritvan asiakkuuden kuuluvan aikuissosiaalityöhön, kun taas vastaajista kaksi vastasi Ritvan asiakkuuden kuuluvan ikääntyneiden palveluihin. Vastaajat, jotka vastasivat Ritvan kuuluvaksi iäkkäiden palveluihin, perustelivat he vastauksensa Ritvan muistiongelmillä:

Muistiongelmat viittaavat ikääntyneiden palveluiden tarpeeseen. (V9, aikuissosiaalityö)

Ritva kategorisoitiin aikuissosiaalityöhön erityisesti iän perusteella, sillä ohjeellinen ikäraja ikääntyneiden palveluihin on Helsingin kaupungilla yli 70-vuotiaat. Ritva kategorisoitiin aikuissosiaalityön asiakkaaksi, koska muistiongelmien katsottiin johtuvan enemminkin päihteiden käytöstä, kuin muistisairaudesta.

Alkoholin pitkäaikainen käyttö tuo tullessaan muistin haasteita, mutta ei ole varsinaisesti muistisairaus. Päihteiden käytöstä johtuva elämänhallinnan haaste. Alle 70 vuotias, joten iän perusteella kuuluu aikuissosiaalityöhön. (V1, ikääntyneiden palvelut)

Asiakas kuuluu ikänsä perusteella työikäisten palveluihin. Asiakkaalla ei ole myöskään vielä diagnosoitua muistisairautta, joten ei kuulu ikääntyneisiin. (V4, ikääntyneiden palvelut)

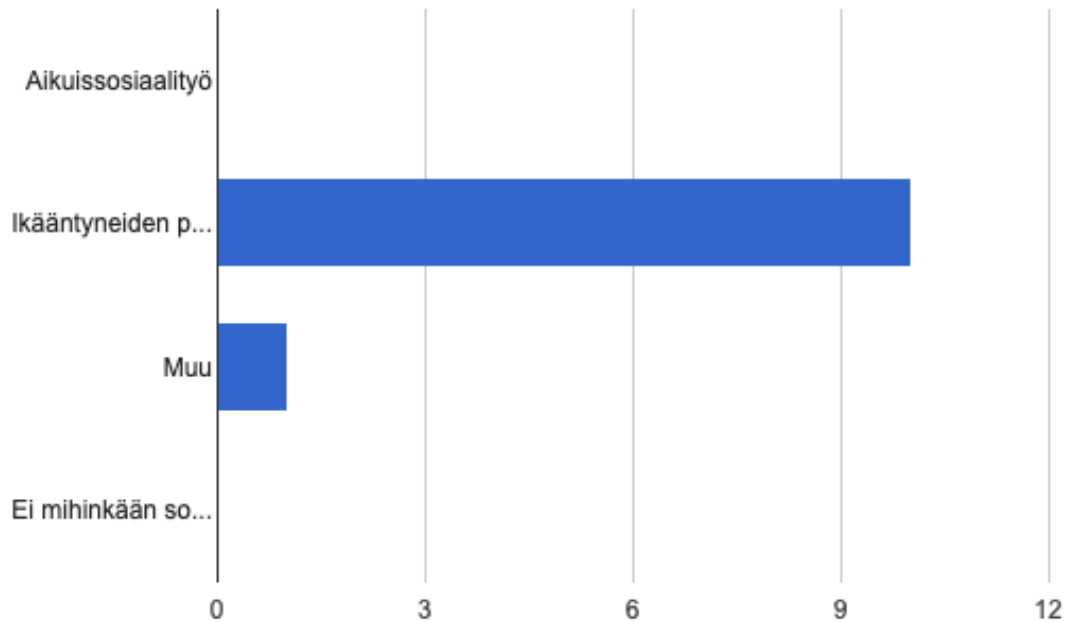
Ritva on ikääntyneiden palveluiden näkökulmasta nuori ja hänellä on aktiivista päihdeiden käyttöä, joka ainakin osaltaan selittää muistiongelmia. Tarvittaessa ikääntyneiden palveluista arvio kotiin tuotavien palveluiden tarpeesta. (V6, ikääntyneiden palvelut)

Helsingin kaupungin yhteistyöohjeessa (2022) kerrotaan, että aikuissosiaalityön ja ikääntyneiden palveluiden työnjaossa yleensä lähtökohtana, mutta ei kuitenkaan sääntönä on, että iäkkäiden palveluun kuuluvat alle 70-vuotiaat, joilla on diagnosoitu muistisairaus tai selkeää muistiongelmia (ei välttämättä vielä diagnoosia muistisairaudesta), joilla on hoivan ja tuen tarvetta. Lisäksi yhteistyöohjeessa (2022) kerrotaan, että ikääntyneiden palveluihin kuuluisivat ne asiakkaat, jotka ovat täyttäneet 70-vuotta ja joille ei ole tehty aiemmin palvelutarpeen arviointia, joilla ei ole ollut asiakkuutta aikuissosiaalityössä 12 kk:n aikana tai/ja huolta ja tuen tarvetta esimerkiksi muistin, kognition tai mielenterveys- ja päihdeongelmien kanssa. Tämä ohje saattaa antaa viitteitä työntekijän tapauskohtaiselle tulkinnalle, mistä myös vastauksissa on useasti mainittu, sillä Ritvan kohdalla hänellä ei ole vielä todettua muistisairautta, mutta viitteitä muistiongelmista on. Helsingin kaupungin yhteistyöohjeessa (2022) mainitaan, että asiakkaan tarve on ikää keskeisempi määrittelevä tekijä, vaikka monet vastaajista ovat perustelleet vastauksensa Ritvan iän mukaan. Helsingin yhteistyöohjeessa (2022) on myös mainittu, että vaikka asiakas täyttäisi 70 vuotta ja hänellä on aikuissosiaalityön asiakkuus, ei hän automaattisesti siirry ikänsä puolesta ikääntyneiden palveluihin.

4.3.2 Sosiaalityöntekijöiden näkemyksiä tapausesimerkistä 2

Esko 81v

Esko on jäänyt leskeksi 6 kuukautta sitten. Esko ja hänen edesmennyt puolisonsa ovat pärjänneen yhdessä ilman ulkopuolista apua. Puolison kuoleman jälkeen Eskolla on ollut vaikeuksia ylläpitää asunnon siisteyttä. Eskon ystävä on käynyt kylässä ja huomannut, että asunto on likainen ja täynnä roskaa sekä karpäsiä. Eskolla on hyvä taloudellinen tilanne. Esko tunnistaa siivouksen tarpeen, mutta ei löydä motivaatiota hoitaa asiaa. Eskon ainoa omainen on iäkäs ystävä.

Kuva 4. Tapausesimerkki Esko

Yllä näkyvässä kaaviossa on esitetty vastauksien jakautuminen toisen tapausesimerkin (Esko) kohdalla. Vastaajista kymmenen on kategorisoinut Eskon iän (81v) mukaan ikääntyneiden palveluihin. Vastaajista yksi on vastannut Eskon kuuluvan muuhun palveluun. Vastausten perusteluissa on tuotu esille Eskon ikä sekä tarve kotiin tuotaville palveluille. Eskolla ei ole aikaisempaa aikuissosiaalityön asiakkuutta, jonka puolesta on perusteltu, että asiakkuus kuuluisi ikääntyneiden palveluihin.

Useassa perustelussa tuotiin esille, että Eskolle tulisi tehdä palvelutarpeen arvio ikääntyneiden palveluissa, jonka jälkeen arvioidaan, onko Eskolla asiakkuuden tarvetta vai lyhytaikaisemman ohjauksen tarvetta:

Esko kuuluu ikänsä puolesta ikääntyneiden palveluihin. Tosin voi olla, että asiakkuudelle ei ole perusteita, mutta sen selvittämiseksi tulisi tehdä palvelutarpeenarvio ja sen perusteella päättään, alkaako asiakkuus. Jos alkaa, niin ikääntyneiden palveluissa. (V7, ikääntyneiden palvelut)

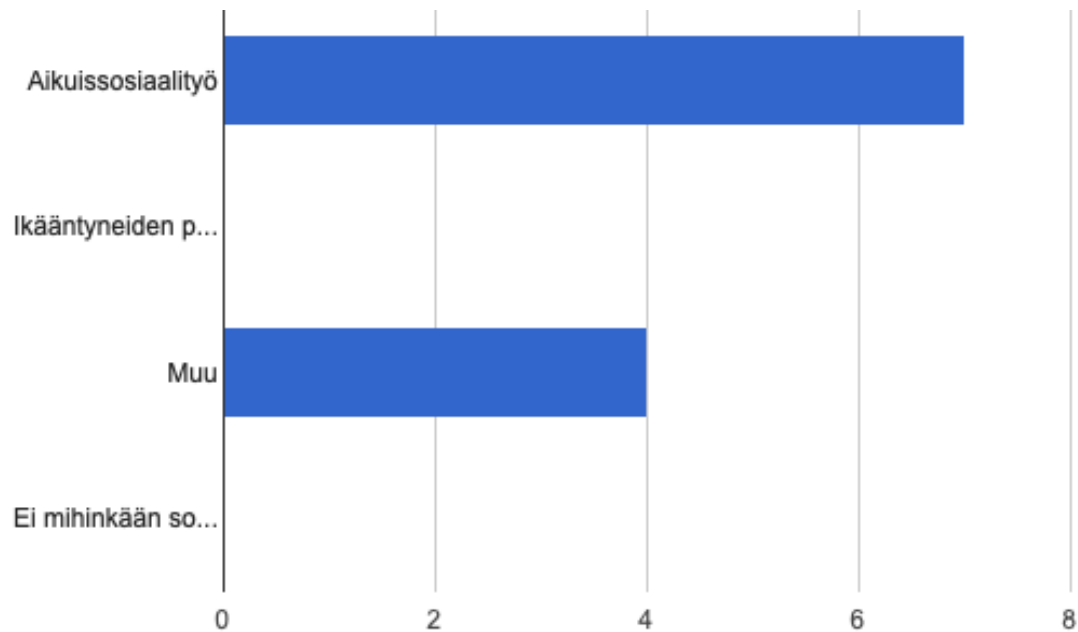
Iän ja elämäntilanteen puolesta Esko hyötyisi ikääntyneiden palvelutarpeen arviosta kotiin tuotavien palveluiden tarpeen arvioimiseksi. (V6, ikääntyneiden palvelut)

Eskon kohdalla siis tutkimustulokset olivat yhteneväiset aikuissosiaalityön ja ikääntyneiden palveluiden välillä. Vastauksissa Eskon ikää (81v) pidettiin määrittävänä tekijänä ikääntyneiden palveluiden asiakkuudelle, koska asiakkaalla ei ollut aikaisempaa aikuissosiaalityön asiakkuutta. Yhdessä vastauksessa tuotiin esille, että asiakkaalle sopisi jokin muu palvelu eli tässä tapauksessa yksityinen siivouspalvelu koska asiakkaalla hyvä taloudellinen tilanne.

4.3.3 Sosiaalityöntekijöiden näkemyksiä tapausesimerkistä 3

Ullamaija 64v

Ullamaijalla on selkäydinvamma, jonka vuoksi hän käyttää pyörätuolia. Ullamaijalla käy säännöllisesti kotihoito fyysisen toimintakyvyn alenemisen vuoksi. Ullamaija on vammaispalveluiden asiakkuudessa ja hänellä on henkilökohtainen avustaja. Henkilökohtainen avustaja ei auta raha-asioiden hoidossa. Ullamaijan päihteitä käyttävä tytär on hoitanut hänen raha-asioitaan. Ullamaijalla on aikaisemmin ollut hyvä taloudellinen tilanne. Viime kuukausina hänellä ei ole ollut varaa maksaa kaikkia laskujaan. Ullamaijan henkilökohtaisella avustajalla on tullut epäily, että tytär käyttäisi Ullamaijaa taloudellisesti hyväksi. Ullamaija ei itse usko hyväksikäytön olevan totta ja hän on riippuvainen tyttärestään.

Kuva 5. Tapausesimerkki Ullamaija

Yllä näkyvässä kaaviossa on esitetty vastauksien jakautuminen kolmannen tapausesimerkin (Ullamaija) kohdalla. Vastaajista seitsemän on sijoittanut Ullamaijan aikuissosiaalityöhön. Vastaajista neljä on sijoittanut Ullamaijan muuhun palveluun ja tarkentanut Ullamaijan kuuluvan vammaispalveluiden asiakkuuteen.

Vastaajat, jotka ovat sijoittaneet Ullamaijan aikuissosiaalityön asiakkaaksi ovat kategorisoineet Ullamaijan iän (64v) perusteella aikuissosiaalityön asiakkuuteen. Vastauksissa tuodaan esille, että vaikka asiakkaalla on jo vammaispalveluiden asiakkuus, saattaa Ullamaijalla olla tarvetta tuelle aikuissosiaalityöstä taloudellisen hyväksikäytön epäilyn vuoksi tai toimeentulotuen tarpeen vuoksi. Vastauksissa tuodaan myös esille, että vaikka Ullamaijalla on kotiin tuotavia palveluita, asiakkaan palvelun tarpeet eivät vastaa ikääntyneiden palveluiden kriteereitä.

Vastauksissa tuodaan esille yhteistyö aikuissosiaalityön ja vammaispalveluiden välillä. Vastaajat kategorisoivat Ullamaijan iän sekä taloudellisen tilanteen perusteella aikuissosiaalityön asiakkuuteen.

Iän perusteella kuuluu aikuissosiaalityöhön, taloudellisen hyväksikäytön epäily.
Huomioitava, että asiakkaalla on myös vammaispalvelu ja henkilökohtainen avustaja,
joten tarvittava sosiaalihuollollinen tuki mahdollista myös tulla heiltä.(V1, ikääntyneiden
palvelut)

Asiakas kuuluu ikänsä puolesta työikäisiin. Vaikka asiakkaalla on kotihoidon palveluita
käytössään, ei nyt esille tuleva ongelma liity ongelmiin joihin voitaisiin vastata kotiin
vietävillä palveluilla. Yhteistyö vammaissosiaalityön ja aikuissosiaalityön kautta voisi
tulla kyseeseen. Tapauskohtaisesti myös vammaissosiaalityö ja ikääntyneet voisivat tulla
kyseeseen, vaikea sanoa suoraviivaisesti näillä tiedoilla.(V4, ikääntyneiden palvelut)

Pelkkä taloudellinen tilanne ja alle 64v viittaavat siihen, että asiakas vielä pärjäisi
aikuissosiaalityössä. Kyseessä on taloudellinen väkivalta.(V9, aikuissosiaalityö)

Vastaajista 4 on arvioinut Ullamaijan asiakkuuden kuuluvan vammaispalveluihin. Vastauksissa tuodaan esille, että asiakkaan asiakkuus on vammaispalveluissa. Vastauksissa tuodaan esille, että Ullamaijan taloudellisen tuen tarve vaatii yhteistyötä aikuissosiaalityön kanssa, koska vammaispalveluissa ei käsitellä toimeentulotukea. Yksi vastaaja toteaa, että mahdollinen verkoston luominen muiden sosiaalipalveluiden välillä tulee tehdä vammaispalveluiden puolella, koska asiakkaalla on siellä asiakkuus. Yhdessä vastauksessa pohditaan, että vammaispalveluista tehtäisiin edunvalvontailmoitus, jolloin yhteistyötä aikuissosiaalityön kanssa ei välttämättä tarvitsisi, koska edunvalvoja olisi vastuussa taloudellisten asioiden hoidosta.

Asiakkaalla on asiakkuus vammaispalvelussa ja näin ollen hänellä tulisi olla nimetty
sosiaalialan ammattilainen vammaispalveluissa, joka vastaa asiakkaan asioista.
Aikuissosiaalityössä hoidetaan vammaispalvelun asiakkaiden kohdalla vain ja
ainoastaan täydentävän ja ehkäisevän toimeentulotuen hakemukset, kaikki muu asiointi
on vammaispalveluissa.(V3, aikuissosiaalityö)

Sosiaalityön palvelut tulee tulla hänen tapauksessa vammaispalveluista. Tarvittaessa verkostoa voi koota, mutta vammaispalveluiden koordinoimana. (V5, aikuissosiaalityö).

...Koska huoli liittyy taloudelliseen hyväksikäyttöön olisi loogisinta, että vammaispalveluista jo nimettynä oleva sosiaalityöntekijä on se, joka selvittää asiaa. (V8, ikääntyneiden palvelut)

Yhteenvetona Ullamaijan tapausesimerkissä vastaajat kategorisoivat Ullamaijan iän, taloudellisen tilanteen sekä vammaispalvelun asiakkuuden perusteella. Asiakkaalla ei nähty tarvetta ikääntyneiden palveluiden asiakkuudelle nuoren iän vuoksi. Ikä oli selkeä määrittävä tekijä, miksi vastaajat määrittelivät Ullamaijan aikuissosiaalityöhön eikä ikääntyneiden palveluihin. Vastauksissa oli vaihtelevuutta siinä, nähtiinkö asiakkaalle ollenkaan aikuissosiaalityön tarvetta vai riittikö vastaajien mukaan pelkkä vammaispalveluiden asiakkuus. Asiakkaan taloudelliset haasteet olivat tekijä, jonka vuoksi Ullamaijalle määriteltiin aikuissosiaalityön tarve. Vastaajat, jotka määrittelivät Ullamaijan asiakkuuden olevan vammaispalveluissa, määrittelivät että vammaispalveluiden tulee olla vastuussa mahdollisen verkoston luomisesta Ullamaijan tilanteen edistämiseksi. Omatyöntekijä vammaispalveluissa vastaisi asiakkaan asioista ja tarvittaessa tekee yhteistyötä aikuissosiaalityön kanssa täydentävään ja ehkäisevään toimeentulotukeen liittyen. Kun asiakkaan omatyöntekijä on selkeästi yhdessä paikassa, Ullamaijan asiakkuutta ei pallotella palveluiden välillä vaan omatyöntekijä on vastuussa mahdollisen verkoston kokoamisesta.

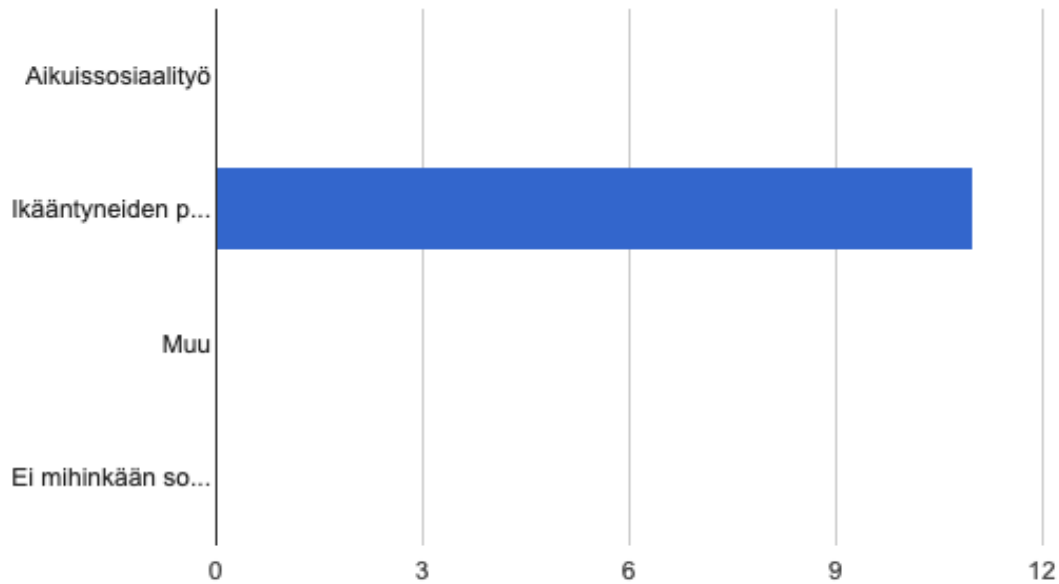
4.3.4 Sosiaalityöntekijöiden näkemyksiä tapausesimerkistä 4

Pekka 72v ja Risto 56v

Pekka ja Risto ovat olleet naimisissa 5 vuotta ja ovat asuneet yhdessä 10 vuotta. Naapurit ovat soittaneet asuntoon useamman kerran poliisin, koska asunnosta on kuulunut meteliä. Poliisi on tehnyt useamman huoli-ilmoituksen aikuissosiaalityöhön ja ikääntyneiden palveluihin. Pekalle on tullut muistiongelmia ja hän on käyttäytynyt aggressiivisesti Ristoa kohtaan. Riston on vaikea hyväksyä Pekan alkavaa muistisairautta ja ei ole halunnut auttaa Pekkaa menemään muistitutkimuksiin. Risto on huomannut, että Pekan päivittäisestä hygieniasta huolehtiminen on jäänyt kokonaan. Risto on väsynyt Pekan aggressiivisuuteen eikä hän enää jaksa auttaa Pekkaa. Mihin sosiaalipalveluun sijoittaisit Pekan ja Riston?

Käsitlemme tulosluvussa Pekan ja Riston tapausesimerkin kahdessa osassa. Vastaajat ovat saaneet vastata erikseen Pekan palveluntarpeesta ja Riston palveluntarpeesta. Ensin käsitlemme Pekan tapausesimerkin ja sen jälkeen Riston tapausesimerkin.

Kaikki kyselyyn vastanneet sosiaalityöntekijät ovat kategorisoineet Pekan iän ja muistiongelmien mukaan ikääntyneiden palveluihin. Helsingin kaupungin ohjeessa on ohjeistettu, että yli 70-vuotias asiakas kuuluu ikääntyneiden palveluihin ja yli 65-vuotias asiakas, jolla on muistisairaus, kuuluu ikääntyneiden palveluihin. Pekan tapausesimerkki on ollut vastaajille selkeä ja vastaajat ovat suht yksimielisiä. Pekan tilanne on kuitenkin monimutkaisempi sen vuoksi, että Pekalla on puoliso Risto, joka liittyy tapausesimerkkiin.

Kuva 6. Tapausesimerkki Pekka

Tässä tapausesimerkissä Pekalla ei ole diagnosoitua muistisairautta, mutta viitteitä muistisairauteen esiintyy selvästi. Pekan ikä ja muistisairaus esiintyy perusteluissa kategorioina. Vastaajat ovat olleet yksimielisiä siitä, mihin palveluun Pekka kuuluu, mutta perusteluissa esiintyy hieman eroavaisuuksia. Vastaajista yksi kategorisoi Pekan pelkästään iän puolesta ikääntyneiden palveluihin, kun taas viisi vastaajaa on kategorisoinut hänet muistiongelman vuoksi ikääntyneiden palveluihin. Sekä muistin ja iän perusteella neljä vastaajista kategorisoi Pekan ikääntyneiden palveluihin.

Ikä on yli 70 ja vahva epäily muistisairaudesta vaikka diagnoosia ei olisi vielä. Oleellisesti aggressiivisemmaksi muuttunut käytös viittaisi siihen, että muistisairaus on saattanut jo edetä hieman pitemmällekin ja asiakas tarvitsee jo hoidollista apua ja valvontaa päivittäisten askareiden suorittamiseen. Saattaisi siis jo tarvita runsaammin apuja iäkkäiden palveluista tässä kohtaa ja jatkossakin. (V8, ikääntyneiden palvelut)

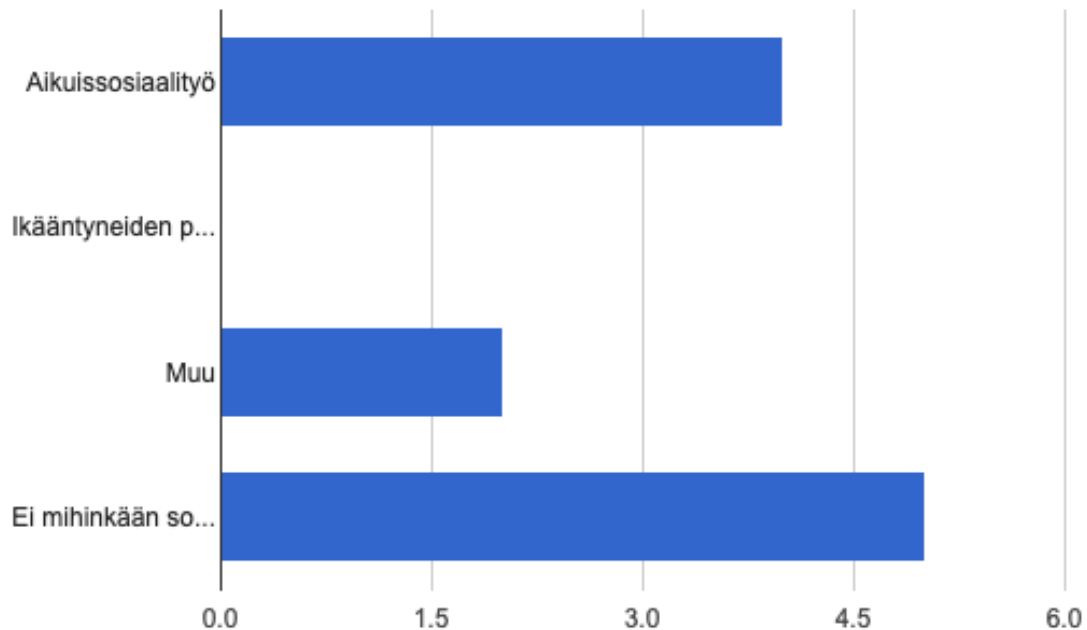
Sekä Pekan että Riston osalta vastauksien perusteluissa esiintyy kokonaistilanteen arvioinnin tarvetta. Kokonaistilannetta voisi vastauksien perusteella arvioida ikääntyneiden palveluista ja tarvittaessa ohjata Riston eteenpäin aikuissosiaalityöhön tai kolmannen sektorin palveluihin. Koska Riston ongelmat luultavasti liittyvät ainoastaan Pekan muistisairauden oireiluun, voi hyvinkin olla, että Riston asiat selviävät Pekan ongelmien ratkaistua.

Pariskunnan kokonaistilanteen selvittäminen on kuitenkin tarpeen ja sen perusteella voi arvioida asiakkuuden tarpeen. Mahdollinen asiakkuus olisi aikuissosiaalityössä, koska Risto on alle 65-vuotias. (V7, ikääntyneiden palvelut)

Pariskunnan kokonaistilanne olisi syytä arvioida ja tehdä ainakin Pekalle palvelutarpeenarvio. Jos sen perusteella todettaisiin palvelujen tarve Pekka, olisi ikääntyneiden palveluiden asiakas. (V7, ikääntyneiden palvelut)

Vastaajista viisi oli sitä mieltä, että Ristolla ei ollut lainkaan palveluntarvetta ja valitsivat vastausvaihtoehdon ”ei mihinkään palveluun”. Neljä vastaajista vastasi, että Risto olisi aikuissosiaalityön asiakas ja kaksi jäljellä olevaa vastasi, että Risto kuuluu muuhun palveluun. Kun kyselyssä valitsi vastausvaihtoehdon ”Muu” kyselyyn ilmestyy lisäkysymys ”Mikä?”. Vastaajat olivat avoimeen vastauskenttään ehdottanut Ristolle esimerkiksi vertaistukiryhmiä, omaishoitoon liittyviä tukipalveluita ja kolmannen sektorin palveluita.

Ristolla itsellään ei sinänsä ole palveluntarvetta, mutta ei jaksa auttaa puolisoa. Ehkä ohjaisiin omaan terveyskeskukseen uupumisen vuoksi ja Muistiliiton omaisvertaisryhmiin (V11, ikääntyneiden palvelut)

Kuva 7. Tapausesimerkki Risto

Vastauksien perusteella Riston tilanne on vaikeasti arvioitavissa ja vastaajilla oli hankaluuksia tietää, onko Ristolla oikeastaan avuntarvetta vai riittääkö Pekan saama apu myös hänelle.

Tätä on vaikeampi arvioida vielä näillä tiedoin, joten vastaus ei ole yksiselitteinen. Jos Risto ei tarvitse itselleen varsinaisesti palveluita vaan häntä tukisi se, että Pekan asioita saataisi järjestykseen, ei ehkä tarvittaisi omaa asiakkuutta... on ehkä hyvä käydä keskustelua siitä, tuleeko kuitenkin Riston asia iäkkäiden palvelusta samalla työntekijältä eli kokonaisuus olisi samassa paikassa pariskunnan osalta. Riston kokemus omasta tuen tarpeesta nyt määrittäisi aika paljon tätä. (V8, ikääntyneiden palvelut)

Vastauksista tulee esiin, että Pekan ja Riston avuntarpeet ovat erilaiset. Vastauksissa oli eroavaisuuksia ja vastauksissa esiintyy myös useamman kerran pohdintoja siitä, mikä olisi Riston oma ajatus omasta palveluntarpeestaan. Riston oma ajatus palveluntarpeesta määrittäisi varmasti paljon sitä, millaista apua hänelle tarjottaisiin. Jos Risto kokee avuntarvetta omissa

asioissa, tulisi se vastauksien mukaan aikuissosiaalityöstä mutta myös Pekan tuleva omatyöntekijä ikääntyneiden palveluissa voisi olla Ristolle avuksi. Pekan työntekijän rooli olisi vastauksien mukaan tukea pariskuntaa, jolloin myös Risto automaattisesti saisi tarvittaessa tukea. Ristoa voisi tässä tapausesimerkissä kuvata väliinputoajaksi tai ainakin hän voisi olla vaarassa pudota palveluiden väliin, koska vastauksissa oli eroavaisuuksia ja epäselvyyttä siitä, mikä on hänen todellinen avuntarpeensa.

Ristolla selkeästi tarve vertaistukeen sekä tarve saada tietoa muistisairauksista. (V1, ikääntyneiden palvelut)

Ehkäpä lähisuhdeväkivallan ja poliisien takia selvittäisin palvelutarpeen aikuissosiaalityössä, mutta välttämättä Ristolla ei ole palvelun tarvetta. (V9, aikuissosiaalityö)

Vastauksissa toistui se, että Riston olisi tärkeä saada tietoa muistisairauksista ja mahdollisesti vertaistukea tilanteeseen. Terveyskeskukseen ohjaaminen uupumuksen takia tuli myös esiin vastauksissa. Vastaajilla oli yhteinen näkemys siitä, ettei Ristolla ole selkeää avuntarvetta mikä voisi johtaa siihen, ettei Ristoa saa tarvitsemaansa apua ja putoaa palveluiden väliin. Toisaalta Ristolla on mahdollisuus jutella Pekan omatyöntekijälle, jolloin myös hän saisi apua tai ohjausta oikeaan palveluun. Risto kategorisoidaan vastauksissa kategoriaan ”ei palveluntarvetta” ja ”vertaistuen tarpeessa oleva henkilö”. Iän puolesta (56v) Ristoa on myös kategorisoitu vastauksissa ”aikuissosiaalityön asiakkaaksi”. Ristoa voisi mieltää väliinputoajaksi mutta toisaalta Risto ei välttämättä ole täysin väliinputoaja. Hänen tilanteensa on tavallaan turvattu sen vuoksi, että Pekalla tulee todennäköisesti jatkumaan yhteys ikääntyneiden palveluissa ainakin hetkellisesti.

5 Johtopäätökset ja pohdinta

Selvitimme käytäntötutkimuksessamme sosiaalityöntekijöiden näkemyksiä omatyöntekijyyden määrittämisestä ikääntyneiden palveluiden sekä aikuissosiaalityön asiakkaille. Tutkimus tehtiin yhteistyössä Helsingin kaupungin ikääntyneiden palveluiden ja aikuissosiaalityön kanssa. Tässä luvussa esittelemme tutkimuksemme johtopäätöksiä ja pohdintoja sekä kehittämisideoita käytäntöön. Tutkimus toteutettiin kyselytutkimuksena, johon laadimme yhdessä tutkimuksen tekijöiden kesken kuvitteellisia tapausesimerkkejä erilaisista mahdollisista iäkkäiden palveluiden tai aikuissosiaalityön asiakkaista. Tapausesimerkkimme olivat Ritva (59 vuotta), Esko (81 vuotta), Ullamaija (64 vuotta) sekä pariskunta Pekka (72 vuotta) ja Risto (56 vuotta).

Tapausesimerkkien pohjalta vastaajat määrittelivät asiakkaan omatyöntekijyyden aikuissosiaalityöhön, ikääntyneiden palveluihin tai muuhun palveluun. Vastaajia pyydettiin myös perustelemaan vastaukset. Taustoituksena selvitimme kyselyllä myös sosiaalityöntekijöiden näkemyksiä ohjeista omatyöntekijyyden määrittelemiseen.

Instituutiossa palveluiden tarpeesta ja saamisesta päätetään asiakkaiden kategorisoinnilla (Kinni, 2011). Katteoria-analyysi perustuu ajatukseen siitä, että liitämme henkilöiden toimintoja ja ominaisuuksia tiettyihin kategorioihin, joista teemme päätelmiä siitä, millaisia toiset henkilöt ovat (Jokinen, 2017, s.192). Mielenkiintoista onkin, mitä ihmisestä otetaan huomioon, kun häntä itseään tai hänen tilannettaan arvioidaan (Kinni, 2014, s.33). Tutkimuksen tuloksissa analysoimme miten sosiaalityöntekijät kategorisoivat tapausesimerkkejä, jotka vaikuttivat asiakkaan omatyöntekijyyden määrittelyyn. Etsimme vastausten perusteluista kategorioita, joiden pohjalta sosiaalityöntekijät määrittelivät asiakkaan omatyöntekijän iäkkäiden palveluun, aikuissosiaalityöhön tai muuhun sosiaalipalveluun. Tuloksena analysoimme, että sosiaalityöntekijät kategorisoivat tapausesimerkkejä iän, palveluiden tarpeen, taloudellisen tuen tarpeen sekä muistisairaus diagnoosin pohjalta.

Jokaisessa tapausesimerkissä sosiaalityöntekijät kategorisoivat asiakkaita iän perusteella. Tulosten pohjalta asiakkaan ikä oli selkeä omatyöntekijyyttä määrittävä tekijä, mutta omatyöntekijyyteen saattoi iän lisäksi vaikuttaa jokin muu tekijä kuten muistisairaus. Esimerkiksi tapausesimerkki 1 Ritva 59 vuotta, katsottiin iän puolesta kuuluvan

aikuissosiaalityöhön, mutta muistihaasteet ohjasivat osaa vastaajista ohjaamaan omatyöntekijyyden iäkkäiden palveluihin. Tapausesimerkissä 2 Esko 81 vuotta, vastaajat kategorisoivat Eskon selkeästi iän perusteella iäkkäiden palveluihin. Eskolla ei ollut myöskään aikaisempaa nimettyä omatyöntekijää aikuissosiaalityössä, jonka vuoksi asiakkuus määriteltiin ikääntyneiden palveluihin.

Tulosten pohjalta ohjeet omatyöntekijyyden määrittelemiselle on joiltakin osin tulkinnanvaraisia, mikä saattaa johtaa asiakkaiden pallotteluun palveluiden välillä. Ikääntyneiden väliinpuotoamisen taustalla on oikean palvelun puuttuminen tai asiakkaiden ”pallottelu” eri palveluiden välillä (Peiponen, Tiilikainen & Kinni, 2023). Tuloksissa vastaajat toivat esille ohjeiden tulkinnanvaraisuuden. Tapausesimerkissä 1 Ritva 59 vuotta tulee esille ohjeiden tulkinnanvaraisuus niiden asiakkaiden kohdalla, joilla on diagnosoimaton muistisairaus. Helsingin kaupungin yhteistyöohjeissa (2022) iäkkäiden palveluun kuuluvat yli 70-vuotiaat sekä alle 70-vuotiaat, joilla on diagnosoitu muistisairaus tai selkeää muistiongelmia (ei välttämättä vielä diagnoosia muistisairaudesta), joilla on hoivan ja tuen tarvetta. Ritvan kohdalla olisi mahdollisesti riski palveluiden välillä pallottelemiselle, koska Ritvan muistisairauden tilaa ei ole pystytty selvittämään. Ohjeiden tulkinnanvaraisuutta olisi hyvä pohtia ja ottaa huomioon sekä käytännön työssä, että ohjeiden laatimisessa. Esimerkiksi tunnistamalla tilanteita, joissa joudutaan tulkitsemaan tai soveltamaan ohjeita ja tuoda esille työyhteisössä. Ohjeet asiakkaista, joilla on viitteitä muistiongelmista, koettiin vastauksissa herättävän eniten tulkinnanvaraisuutta. Selkeä linjaus asiakkaiden kohdalla kenellä on viitteitä muistiongelmista, vähentäisi ohjeiden tulkinnanvaraisuutta muistiongelmien kohdalta sekä sujuvoittaisi omatyöntekijän nimeämistä.

Tapausesimerkin 3 Ullamaija 64 vuotta ja tapausesimerkin 4 Pekka 72 vuotta ja Risto 56 vuotta, vastauksissa esiintyi eniten hajontaa vastaajien vastauksien välillä. Molemmissa tapausesimerkeissä tulee esille, että asiakkaiden elämäntilanteet ovat moninaisia ja tilanteisiin vaikuttavat monet eri tekijät. Aikaisemman tutkimuksen mukaan iäkkäiden väliinpuotoamisen taustalla on ollut elämäntilanteiden moninaisuus, puuttuvat palvelut tai kriteerien täyttämättömyys ja palveluista toiseen pallottelu eroavien näkemysten vuoksi tai resurssien vähyyden vuoksi (Peiponen, Tiilikainen & Kinni, 2023). Monissa vastauksissa omatyöntekijyyden ohjeiden selkeydestä perusteltiin, että ohjeet omatyöntekijyydestä ovat selkeät, mutta ne eivät sovellu kaikkiin asiakastilanteisiin sekä ohjeita saatetaan soveltaa eri

tavoin. Tulosten pohjalta pohdimme, että eroavat näkemykset ja ohjeiden soveltaminen voivat olla riski asiakkaan väliinputoamiselle.

Tärkeä tulos on, että ikääntyneiden palveluiden sosiaalityöntekijöiden ja aikuissosiaalityön sosiaalityöntekijöiden vastauksissa ei ollut merkittäviä eroja. Vastaajat pohtivat tulkinnanvaraisuuksia samojen tapausesimerkkien kohdalla riippumatta kummassa palvelussa työskenteli. Eniten eroavaisuuksia oli sijaispätevien sosiaalityöntekijöiden vastauksissa. Sijaispätevien sosiaalityöntekijöiden vastauksissa korostui myös ohjeiden tulkinnanvaraisuus, jonka takia ohjeet koettiin epäselvinä. Sijaispätevät sosiaalityöntekijät pohtivat, että ymmärrys ohjeista kehittyy työkokemuksen myötä.

Tutkimusten tulosten pohjalta pohdimme kehitysideoita omatyöntekijyyden määrittelyyn aikuissosiaalityön ja ikääntyneiden palveluiden välillä.

Tulosten pohjalta kehitysideamme ovat:

1. Selkeä ja tiivistetty ohje
2. Selkeämpi ja mutkattomampi yhteistyö eri sosiaalipalveluiden välillä
3. Ohjeiden tulkinnanvaraisuuden pohtiminen
4. Selkeä linjaus asiakkaiden kohdalla kenellä on viitteitä muistiongelmista
5. Tutkimuksen vinjetit voi jatkossa hyödyntää kehittämisessä esimerkiksi aikuissosiaalityön ja ikääntyneiden palveluiden yhteistyöpalaverissa

Lähteet

- Bain, K. (2024). Using text-based vignettes in qualitative social work research. *Qualitative Social Work*, 23(1), 165-178. <https://doi.org/10.1177/14733250231175386>
- Helsingin kaupungin sosiaali- ja terveystoimiala (6/2022) Yhteistyöohje.
- Jokinen, Arja 2017: Tavoiteltavat sosiaalityöntekijän ominaisuudet ja vuorovaikutusasetelmat asiakkaan kohtaamisessa opiskelijoiden tulkitsemina. *Janus* vol. 25 (3) 2017, 191–207.
- Juhila, K. (2004). Leimattu identiteetti ja vastapuhe. Teoksessa: Arja Jokinen, Laura Huttunen ja Anna Kulmala (2004) (toim.): Puhua vastaan ja vaieta. Neuvottelu kulttuurisista marginaaleista. Gaudeamus, Helsinki. 20- 32.
- Karjalainen, P., Metteri, A., & Strömberg-Jakka, M. (2019). Tiekartta 2030: Aikuisten parissa tehtävän sosiaalityön tulevaisuusselvitys. Sosiaali- ja terveystoiministeriö.
- Kinni, R.-L. (2011). Jäsenkategorisoinnin analyysi palvelutarpeen määrittelyssä. *Janus Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti*, 19(1), 20–35. Noudettu osoitteesta <https://journal.fi/janus/article/view/50595>.
- Kinni, R. (2014). *Gerontologinen sosiaalityö ja ihmisten työstäminen: Kategorisointia sairaalan moniammatillisessa työssä*. Itä-Suomen yliopisto.
- Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista, Suomen säädöskokoelma § 980 (2012).
- Laki sosiaalihuollon ammattihenkilöistä, Suomen säädöskokoelma § 817 (2015).
- Matthies, A.-L., Svenlin, A.-R., & Turtiainen, K. (2021). *Aikuissosiaalityö: tieto, käytäntö ja vaikuttavuus / toimittaneet Aila-Leena Matthies, Anu-Riina Svenlin & Kati Turtiainen*. Gaudeamus.
- Metteri, Anna (2012). Hyvinvointivaltion lupaukset, kohtuuttomat tapaukset ja sosiaalityö. Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto.
- Peiponen, J., Tiilikainen, E., & Kinni, R.-L. (2023). Pyörivää kehää ja pallottelua : Tuen tarpeisiin vastaamisen haasteet ikääntyneiden asiakas- ja palveluohjauksessa. *Focus Localis*, 51(2). Haettu osoitteesta <https://journal.fi/focuslocalis/article/view/122968>
- Rossi, E., Zechner, M., Tiilikainen, E., Pietilä, I., Seppänen, M., Kinni, R.-L., Skaffari, P., Ruotsalainen, S., Soukiala, T., Hirvonen, J., Niemi, M., & Korpelainen, A. (2022). Gerontologinen sosiaalityö etsii paikkaansa muuttuvassa

palvelujärjestelmässä. *Yhteiskuntapolitiikka*, 87(5-6), 579-584. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2022112366601>

Sosiaali- ja terveysministeriö (2024). Sosiaali- ja terveysministeriön asetus sosiaalihuoltolain soveltamisopas 2024. Haettu osoitteesta

https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/165650/STM_2024_13.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

Sosiaali- ja terveysministeriö (2024). Sosiaalipalvelut. Haettu osoitteesta <https://stm.fi/sosiaalipalvelut>.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta (2023). Haettu osoitteesta <https://tenk.fi/fi/tiedetilppi/hyva-tieteellinen-kaytanto-htk>.

Viitasalo, K. E., & Paavola, J. (2019). Mistä aikuisten tuen tarve syntyy? In M. Zeichner (Ed.), *Näkökulmia palvelutarpeen arviointiin* (pp. 18-33). (Seinäjoen ammattikorkeakoulun julkaisusarja. B. Raportteja ja selvityksiä). Seinäjoen ammattikorkeakoulu. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2019061320426>

Ylinen, S. (2008). Eettiset ongelmat gerontologisen sosiaalityön "välitiloissa". *Janus Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti*, 16(2), 112–126. Noudettu osoitteesta <https://journal.fi/janus/article/view/50463>

Liitteet

Liite 1. Informaatiokirje

Informaatiokirje tutkittaville

Sosiaalityöntekijöiden näkemyksiä omatyöntekijyyden määrittämisestä erityisen tuen tarpeessa olevien asiakkaiden kohdalla ikääntyneiden palveluissa ja aikuissosiaalityössä

Fia Laasi, Kia Huuskonen, Mathilda Packalén

9.10.2024

Arvoisa osallistuja,

Olemme iloisia voidessamme kutsua teidät osallistumaan käytäntötutkimukseemme.

Käytäntötutkimuksemme keskittyy sosiaalityöntekijöiden näkökulmiin erityisen tuen tarpeessa olevien asiakkaiden omatyöntekijyydestä aikuissosiaalityössä ja ikääntyneiden palveluissa.

Olemme sosiaalityön pääaineopiskelijoita Helsingin yliopistosta. Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää, miten sosiaalityöntekijät aikuissosiaalityössä ja sosiaalityöntekijät ikääntyneiden palveluissa määrittelevät, kuuluuko erityisen tuen tarpeessa olevien asiakkaiden omatyöntekijäisyys aikuissosiaalityöhön vai ikääntyneiden palveluihin.

Tutkimuksen tausta ja tavoite

Tämä tutkimus on osa Helsingin yliopiston Käytäntötutkimus I & II -kurssia. Tässä tutkimuksessa tarkastellaan sosiaalityöntekijöiden näkökulmia erityisen tuen tarpeessa olevien asiakkaiden omatyöntekijyyden määrittämisestä aikuissosiaalityössä ja ikääntyneiden palveluissa. Kyselyn avulla keräämme tietoa, joka auttaa kehittämään sosiaalityön käytäntöjä ja palveluja.

Tutkimuksen toteutus

Tutkimus toteutetaan kyselytutkimuksena, jossa käytämme monivalintakysymyksiä sekä neljää kuvitteellista tapausesimerkkiä. Kyselyyn vastaaminen vie noin 10–15 minuuttia. Kyselyn aikana pyydämme teitä arvioimaan, kuuluuko kussakin tapausesimerkissä omatyöntekijyys aikuissosiaalityöhön vai ikääntyneiden palveluihin sekä perustelemaan vastauksenne.

Vastaaminen ja anonymiteetti

Vastaaminen on täysin vapaaehtoista, ja voitte keskeyttää osallistumisen milloin tahansa ilman seurauksia. Aineistona käytämme itse laatimaa kyselylomaketta, jossa ei kysytä henkilötietoja. Tällä tavoin takaamme vastaajien anonymiteetin ja ettei tutkimuksen aikana synny henkilörekisteriä. Kaikki kerätty tieto käsitellään luottamuksellisesti, ja vastausten anonymiteetti varmistetaan. Kyselyn tuloksia käytetään vain käytäntötutkimuksen tutkimustarkoituksiin.

Kiitos osallistumisestanne!

Osallistumisenne auttaa saamaan arvokasta tietoa omatyöntekijyyden määrittämisestä ja näin kehittämään asiakastyötä.

Ystävällisin terveisin,

Fia Laasi, Kia Huuskonen, Mathilda Packalén

Helsingin yliopisto

Liite 2. Kyselylomake

Kyselylomake

Työn nimi: Sosiaalityöntekijöiden näkemyksiä omatyöntekijyyden määrittämisestä erityisen tuen tarpeessa olevien asiakkaiden kohdalla ikääntyneiden palveluissa ja aikuissosiaalityössä

Tervetuloa vastamaan kyselyymme omatyöntekijyydestä aikuissosiaalityössä ja ikääntyneiden palveluissa. Kyselyn vastaamiseen menee noin 10-15 minuuttia.

HUOM! Ethän kirjoita avoimiin vastauskenttiin mitään tietoja, joista sinut tai joku muu voidaan tunnistaa.

Käytäntötutkimuksemme keskittyy sosiaalityöntekijöiden näkökulmiin erityisen tuen tarpeessa olevien asiakkaiden omatyöntekijyydestä aikuissosiaalityössä ja ikääntyneiden palveluissa. Olemme sosiaalityön pääaineopiskelijoita Helsingin yliopistosta. Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää, miten sosiaalityöntekijät aikuissosiaalityössä ja sosiaalityöntekijät ikääntyneiden palveluissa määrittelevät, kuuluuko erityisen tuen tarpeessa olevien asiakkaiden omatyöntekijäys aikuissosiaalityöhön vai ikääntyneiden palveluihin.

Kiitos, että osallistut tutkimukseemme!

Suostumus tutkimukseen osallistumisesta ja tietojen käsittelystä:

Olen saanut riittävästi tietoa tutkimuksesta, haluan osallistua tutkimukseen ja annan suostumukseni antamieni tietojen käyttöön tässä tutkimuksessa (klikattava ruutu).

Kysely:

Missä työskentelet?

- Aikuissosiaalityö
- Ikääntyneiden palvelut

Oletko sijaispätevä vai laillistettu sosiaalityöntekijä?

- Laillistettu sosiaalityöntekijä
- Sijaispätevä sosiaalityöntekijä

Kuinka pitkä työura sinulla on takana sijaispätevänä sosiaalityöntekijänä tai sosiaalityöntekijän tehtävissä?

- 0–5 vuotta
- 5–10 vuotta
- 10–15 vuotta
- 15+ vuotta

Tunnetko Helsingin kaupungin ohjeet omatyöntekijyyden määrittämiselle?

- Kyllä
  - Jos vastasit kyllä, millaiseksi koet annetut ohjeet?
- Ei
  - Jos vastasit ei, millä tavoin määrittelet omatyöntekijyyden?
- Miten omatyöntekijyyden ohjeita voisi parantaa tai selkeyttää?

Tapausesimerkkejä:

Mieti kuuluko asiakas mielestäsi aikuissosiaalityöhön, ikääntyneiden palveluihin, johonkin muuhun sosiaalipalveluun vai ei mihinkään sosiaalipalveluun. Perustele vastauksesi.

HUOM! Ethän kirjoita avoimiin vastauskenttiin mitään tietoja, joista sinut tai joku muu voidaan tunnistaa.

Ritva 59v

Ritvalla on taustalla runsasta alkoholinkäyttöä. Ritvalla on alkanut esiintyä muistiongelmia, josta läheiset ovat huolissaan. Ritva ei ole käynyt muistitutkimuksissa ja hän käyttää alkoholia päivittäin. Alkoholinkäytön vuoksi hän on jäänyt työttömäksi 5 kuukautta sitten. Nyt Ritvalle on kertynyt vuokravelkaa, Ritvalla on kolmen kuukauden vuokrat maksamatta. Vuokravelan takia Ritvalla on uhka jäädä asunnottomaksi.

- Aikuissosiaalityö
  - Ikääntyneiden palvelut
  - Muu, mikä?
  - Ei mihinkään sosiaalipalveluun
- Perustele vastauksesi

Esko 81v

Esko on jäänyt leskeksi 6 kuukautta sitten. Esko ja hänen edesmennyt puolisonsa ovat pärjänneen yhdessä ilman ulkopuolista apua. Puolison kuoleman jälkeen Eskolla on ollut vaikeuksia ylläpitää asunnon siisteyttä. Eskon ystävä on käynyt kylässä ja huomannut, että asunto on likainen ja täynnä roskia sekä karpäsiä. Eskolla on hyvä taloudellinen tilanne. Esko tunnistaa siivouksen tarpeen, mutta ei löydä motivaatiota hoitaa asiaa. Eskon ainoa omainen on iäkäs ystävä.

- Aikuissosiaalityö
  - Ikääntyneiden palvelut
  - Muu, mikä?
  - Ei mihinkään sosiaalipalveluun
- Perustele vastauksesi.

Ullamaija 64v

Ullamaijalla on selkäydinvamma, jonka vuoksi hän käyttää pyörätuolia. Ullamaijalla käy säännöllisesti kotihoito fyysisen toimintakyvyn alenemisen vuoksi. Ullamaija on vammaispalveluiden asiakkuudessa ja hänellä on henkilökohtainen avustaja. Henkilökohtainen avustaja ei auta raha-asioiden hoidossa. Ullamaijan päihteitä käyttävä tytär on hoitanut hänen raha-asioitaan. Ullamaijalla on aikaisemmin ollut hyvä taloudellinen tilanne. Viime kuukausina hänellä ei ole ollut varaa maksaa kaikkia laskujaan. Ullamaijan henkilökohtaisella avustajalla on tullut epäily, että tytär käyttäisi Ullamaijaa taloudellisesti hyväksi. Ullamaija ei itse usko hyväksikäytön olevan totta ja hän on riippuvainen tyttärestään.

- Aikuissosiaalityö
- Ikääntyneiden palvelut
- Muu, mikä?

- Ei mihinkään sosiaalipalveluun
  - Perustele vastauksesi.

Pekka 72v ja Risto 56v

Pekka ja Risto ovat olleet naimisissa 5 vuotta ja ovat asuneet yhdessä 10 vuotta. Naapurit ovat soittaneet asuntoon useamman kerran poliisin, koska asunnosta on kuulunut meteliä. Poliisi on tehnyt useamman huoli-ilmoituksen aikuissosiaalityöhön ja ikääntyneiden palveluihin. Pekalle on tullut muistiongelmia ja hän on käyttäytynyt aggressiivisesti Ristoa kohtaan. Riston on vaikea hyväksyä Pekan alkavaa muistisairautta ja ei ole halunnut auttaa Pekkaa menemään muistitutkimuksiin. Risto on huomannut, että Pekan päivittäisestä hygieniasta huolehtiminen on jäänyt kokonaan. Risto on väsynyt Pekan aggressiivisuuteen eikä hän enää jaksaa auttaa Pekkaa. Mihin sosiaalipalveluun sijoittaisit Pekan ja Riston?

Pekka:

- Aikuissosiaalityö
- Ikääntyneiden palvelut
- Muu, mikä?
- Ei mihinkään sosiaalipalveluun
  - Perustele vastauksesi.

Risto:

- Aikuissosiaalityö
- Ikääntyneiden palvelut
- Muu, mikä?
- Ei mihinkään sosiaalipalveluun
  - Perustele vastauksesi.

Kirjoita tähän, jos haluat vielä lisätä jotain tai kommentoida tutkimusta (avoin vastauskenttä).